
Антон Дончев / Anton Donchev

БУРГАСКИЯТ ОТРЯД ВЪВ ВОЕННАТА ЗАЩИТА НА СЪЕДИНЕНИЕТО (09.09.1885 – 24.03.1886 г.)

The Burgas Detachment in Military Protection Union (09.09.1885 – 24.03.1886)

Summary: The history of Burgas detachment is less affected in research dedicated to the Serbian-Bulgarian War of 1885 is often the role of squad is limited to how, when and where they were headed part of the Bulgarian troops after the invasion of Serbian troops in the Principality of Bulgaria.

This study aims to demonstrate the role of Burgas detachment is essential for ultimate success in the war. Successfully built the necessary defenses and create an organization through which ensures occiput of the Bulgarian army during the war with the Kingdom of Serbia.

Key words: Burgas detachment, Serbian-Bulgarian War of 1885, defenses.

Съединението на Княжество България и Източна Румелия и последващата военна защита на делото от 6 септември 1885 г. е проблем, дълбоко изследван в българската историография. От друга страна, липсата на подробни данни за дейността на отделните отряди на Българската армия, разположени по границата с Османската империя, създават известни неясноти около историята на войната с Кралство Сърбия.

Новите данни около един от отрядите, а именно Бургаският отряд, предоставят възможност за запълване на част от горепосочените празнини и обогатяване на историята на Сръбско-българската война от 1885 г.

В първите дни на своето създаване Бургаският отряд разполага с 1 щаб-офицер, 29 оберофицери, 17 фелдфебели, 58 старши унтерофицери, 133 младши унтерофицери и 251 редовни войници. Личният състав на отряда е близо тридесет пъти по-малък от този на Търновосейменският отряд, който разполага с 6065 редовни войници, но броят на войниците в Бургаския отряд е постепенно увеличен, достигайки около 4000 души. Като цяло групировката, обединяваща силите на Българската армия по границата с Османската империя, е 6 щаб-офицери и 25 684 редовни войници¹.

Окончателното окомплектоване на отрядите привършва около 18 октомври, когато към Търновосейменския и Ямболския отряд се присъединяват войски от Княжество България в размер на 2 щаб-офицери, 123 оберофицери, 3

юнкери, 50 фелдфебели, 252 старши унтерофицери, 463 младши унтерофицери, 27 фелдшери и 9950 редовни войници. Общият брой на причислените войници от Княжеството към Южния отряд възлиза на 10 748 войни².

Бургаският отряд е оглавен от майор Пенчо Шиваров, с началник-щаб капитан Димитър Вълнаров. Отрядът се състои от 1-а Бургаска дружина начело с капитан Гогенауер, 2-а Бургаска дружина начело с капитан Христо Белов, 3-а Бургаска дружина начело с капитан Петър Боянов и Айтоската дружина, водена от капитан Лазар Обрешков³. Тук 1-а Бургаска дружина и Айтоската дружина представляват „влятата” бойна сила от Източнорумелийската милиция. Другите две дружини са създадени от опълчението на милицията, доброволци и войни от Северна България.

През втората седмица на месец септември се изготвя план, който влиза в сила на 14 септември. Всеки един от големите отряди сформира опорни пунктове с цел по-добро снабдяване. Бургаският отряд създава такива пунктове в село Кара Кютютко (днес село Пънчево, община Средец), Бургас, Айтос и Куркуджа (дн. с. Вълчин, общ. Сунгурларе);

Сформираният в първите дни на септември 1885 г. Бургаски отряд представлява своеобразно продължение на Бургаската дружина от Източнорумелийската милиция, като първоначално включва в себе си множество части от резерва в този регион и приходящи части.

Изграждането на отряда се извършва с изключителна скорост и до 9 септември 1885 г. структурата му е изяснена. Влизащите в него четири дружини са сформирани по следния начин: 1-а дружина – покриваща се на сто процента с Бургаската 12-а дружина от Източнорумелийската милиция, Втора дружина (2-ра) – изградена от резервисти, доброволци и войни от Северна България, Трета дружина – изградена по метода, отнасящ се за предната дружина и Четвърта дружина – известна още като Айтоска дружина от Източнорумелийската милиция. Първите заповеди, свързани с Бургаския отряд, са много конкретни и строги. Едната заповед урежда продължаването на документацията по метода, наложен в Източна Румелия, а другата урежда ускореното военно обучение, особено за резервистите. Командирът назначава караули из Бургас в състав от 42 души, а още на 7 септември е обявено, че на територията на Бургаския отряд се запазва нормативно-правната уредба на Източнорумелийската милиция. На 8 септември в Бургаски регион е обявено военно положение, а в отряда има ново назначение – поручик Евстатиев е назначен за ковчезник и отговорник по „хазайствената” част на отряда. Официално Бургаският отряд е формиран на 9 септември 1885 г. с указ на княз Александър, с този указ се променя и част от ръководството на отряда – начело е поставен майор Пенчо Шиваров, началник на щаба – майор Димитър Вълнаров. Тук за пръв път се изяснява съставът на отряда – 1-а Бургаска дружина е в състав от 1000 души, водени от капитан Гогенауер.

На 18 септември трета и четвърта рота от 1-ва дружина на отряда се назначават, както следва – трета рота в авангарда, четвърта рота в дежурната

част. В същия, а и на следващия ден в изпълнение на княжеска заповед от 13 септември четирите бургаски дружини започват да се обозначават с цифра и буква – 1.Б., 2.Б. и т.н. В този ден и назначеният за командир на 1-а Бургаска дружина капитан Гогенауер се появява в Бургаското военно окръжие и веднага е изпратен да заеме длъжността си. В този ден пред войниците, останали в казармите на Бургаския отряд, е прочетено пламенно слово, изпратено от началника на Източния отряд, в което те са призовани да бранят отечеството, освободено и обединено с толкова усилия, мъки и страдания.

Още в първите дни са разположени постове по всички входи на Бургас, издадени са множество строги заповеди, с които се отбелязва, че охраната на района е върховна задача на цялата войскава част.

Деветнадесети септември застига Бургаския отряд с нова промяна – капитан Вълнаров е заменен от капитан Евстатиев на заемания от него пост. Първият е преместен в Ямболския отряд⁴.

На следващия ден, след заповед от по-висша инстанция, отрядът създава предни постове, както следва: 1-а Бургаска дружина в село Кара Кютюшка (дн. с. Пънчево, Средецка общ.), 2-а Бургаска – Бургас, 3-а Бургаска – Айтос, 4-а Бургаска – с. Куркуджа (дн. с. Вълчин, Карнобатско). Всеки пост се състои от 20 войници, двама от военната канцелария, начело с унтерофицер, без провинения до този момент. Целта на тези постове е да облекчават движението на войската, като осигуряват доставки и помагат по всякакъв начин на Българската армия и при евентуална война с Османската империя. Тези действия са подкрепени с конкретен план, включващ всичко до последната подробност. Интерес буди и заповедта от 19 септември, в която се казва, че на войниците от предните постове е добре да се дава само „добра ракия“⁵, без да се уточнява с каква цел ще се ползва.

Късно вечерта на 20 срещу 21 септември 1885 г. районът, охраняван от 1-а (12-а – б.а.) Бургаска дружина, е разтърсеа от мощен тътен. При опасността от започнала евентуална атака от турците дружината предава на отряда, а той – на своето командване за случая. Командването на Бургаския отряд назначава спешна проверка – обходен е целият район, но липсват каквито и да е останки от шрапнели, още по-малко от турско нахлуване. След кратък разговор с турците от другата страна на границата става ясно, че мощният тътен е земетресение между турските и българските части по границата. По същия ред успокояващата новина достига до българското командване⁶.

Изхранването на войниците се запазва в това количество, което е било преди Съединението, като официално се потвърждава на 25 септември – ден преди Бургаския отряд да положи клетва за вярност към княз Александър I. Това се случва на официална церемония, започнала на 26 септември 1885 г., в три часа след обяд, на плаца пред казармите в Бургас, където четирите дружини се заклеват във вярност, което, без съмнение, може да се приеме като първа крачка на „бургазлии“ към бъдещото обединение с армията на Княжество

България⁷. Назначените за предни постове се заклеват поетапно до края на деня, като временно се заменят от части, положили клетва – факт, недвусмислено говорещ за осъзнаването на опасността откъм Османската империя, за строго спазване на заповедите и за професионализма в редиците на Източнорумелийската милиция.

През следващите дни отрядът се занимава предимно с организационни дела, като важно събитие в живота на „бургазлии“ е пристигането на Чирпанския ескадрон в края на месеца, като тази войскова част се влива в Бургаския отряд. Чирпанци са в състав 93 кавалеристи и 95 коня⁸. Интерес буди и сформиранията около 27 септември към Бургаския отряд морска полицейска команда, на която са предоставени две лодки с единадесет войници; те трябва да охраняват Бургаския залив денонощно, като бдят никакви морски съдове да не влизат през нощта в залива. Освен това през деня всички пасажери, допуснати до брега, трябва да имат билети и разрешение за престой, като е забранено абсолютно транспортирането на храни и други припаси по море без разрешението на щаба.⁹ За целия отряд отговорност носят 22 офицери¹⁰. Като цяло съставът на отряда е изграден от войници на Източнорумелийската милиция, а ако има войници от Княжеството, техният брой е двадесет пъти по-малко¹¹. На 29 септември Бургаския отряд отчита първото бягство – войникът Димитър Михайлов бяга от поделението, като малко по-късно е издаден и заловен – наказанието е „50 тояги с всичката церемония“¹².

В началото на октомври в отряда започва изграждането на обоз и натрупването на резерви от патрони, сухари¹³, като се прави възможното и да се провеждат епизодични стрелби, с които да се обучи съставът. На 12 октомври към Чирпанския ескадрон се зачисляват 56 новобранци¹⁴, а на следващия ден авангардът на Бургаския отряд докладва за сведения, получени от българин от Лозенград, преминал към тази дата границата. Според сведенията, които дава той, от другата страна на границата турците са разположили около десет хиляди души редовна войска. Това, от една страна, притеснява българското командване, но от друга – постоянните рапорти за спокойствие по границата успяват да балансират притеснението и на този етап не се вземат особени мерки¹⁵. На 13 октомври 1885 г., авангардът на отряда изпраща свой войник без униформа, също родом от Лозенград, да си отиде вкъщи и да се върне обратно, като по пътя „между другото“ огледа турската армия. На 16 октомври, без да ходи до Лозенград, войникът докладва, че турската армия, съсредоточена срещу Бургаския отряд, е около 2000 души и четири топа, които по сведения на местните си стояли там и преди 6 септември 1885 г. Относно войската, единственото характерно, което описва войникът, е, че няма никакво движение и каквито и да е действия от страна на турците тук¹⁶. Подобни наблюдения са правени и през следващите месеци, като до началото на 1886 г. са три – две през ноември и едно през декември 1885 г. Резултатите са сходни с тези от „Лозенградската проверка“¹⁷.

През следващите седмици войската в Бургас преминава в нормалния мирновременен живот. Никой от участниците не знае колко кратък ще бъде този период в състава, в който са. Към края на месец октомври отрядът е „зарадван“ с 550 шинела и 360 чифта цървули, доставката е от Княжеството, но не достига като брой и не е особено добра като качество¹⁸. През следващите седмици доставките продължават, но така и не успяват да покрият нуждите на отряда. Към 26 октомври от отчет, предаден на ръководството на Българската армия, става ясно, че всяка от четирите дружини в отряда е изградена от четири пълни роты, като 1-а Бургаска дружина разполага с 978 войници и 54 коня, 2-а Бургаска дружина – с 947 войници и 71 коня; 3-а дружина има в състава си 885 души и 40 коня, а 4-а дружина, или Айтоският партизански отряд, е в размер на 852 войници и 75 коня. Към тези сили може да се прибавят и 100 души от Бургаската жандармерийска рота¹⁹.

Съдбоносният месец ноември започва със заповед № 238, с която 3-а Бургаска дружина се отписва от състава на Бургаския отряд и се зачислява към Ямболския отряд²⁰. Съвсем скоро, на 6 ноември 1885 г., 1-ва дружина от Бургаския отряд получава заповед да тръгне към Видин. Три дни по-късно, с нареждане от началника на корпуса капитан Димитриев, Чирпанският ескадрон е командирован в района на Карабунар и се настанява по пограничната линия в района. Единствената част, която остава от Бургаския отряд, е 2-ра Бургаска дружина, на която се пада да продължи дейността на отряда – охрана на град Бургас и околията²¹. Съставът на дружината към този момент е 1005 души²², а към 23 ноември наброява 1278 души²³, което показва, че охраната на Бургас не е пренебрегната въпреки огромната заплаха от запад. Сравняването на числовите показатели от месец ноември показва, че всички елементи от Бургаския отряд запазват своя състав, като дори се наблюдава леко покачване в броя на войниците.

Тези първи дни от месеца става ясно, че заплащането на офицерите ще е в размер на 400 лева месечна заплата, а оберофицерите ще получат по 300 лева. За месец септември обаче военните в Бургас и другите области на Източна Румелия ще получат заплати в размер, равен на досегашното им възнаграждение, а от месец октомври започват да получават заплати, уеднаквени с тези на колегите им от Княжество България²⁴.

Още на 4 ноември до Бургаския отряд достига новината, че Кралство Сърбия е обявило война на България²⁵. Веднага командирът на Бургаския отряд нарежда втора и трета рота от 2-а Бургаска дружина да бъдат разпределени като дежурни части в готовност за реакция. Другата кардинална мярка, засягаща състава на отряда, се случва на 6 ноември, когато със заповед на подполк. Шиваров Чирпанският ескадрон е командирован спешно в Пловдив, като изпълнението на заповедта е светкавично. На следващия ден всички войници и коне от ескадрона са изключени от списъците на Бургаския отряд. На 8 ноември със заповед № 42 на командването на Българската армия подполк

Шиваров е назначен за командир на останалите в Южна България войски. В този кризисен момент Шиваров трябва да се справя със задачи, излизайки от досегашните му занимания. Междувременно охраната на Бургас започва да протича при постоянна смяна между първа и втора или трета и четвърта рота на 2-а Бургаска дружина. Тук трябва да се отбележи професионализмът на командира – кап. А. Евстатиев – спрямо тази толкова набързо сформирана дружина от резервисти на милицията. Дружината се справя с охраната без никакви забележки.

По заповед на началника на Ямболския отряд майор Д. Филов, който известява дружината за началото на Сръбско-българската война, 11-а Айтоска дружина тръгва на 4 ноември 1885 г. от с. Казъл Агач (Елхово) и вечерта спи в Каваклии (Тополовград). На другия ден достига до село Главан, където отново нощува. На 6 ноември дружината достига Търново – сеймен (Симеоновград), преспива и на 7 ноември рано сутринта по заповед на началника на Търново – Сейменския отряд се товари на железницата, отправя се за Саранбей (гр. Септември), където успява да достигне чак в полунощ. На 8 ноември тя вече стига до Ихтиман и остава тук на бивак. Ден по-късно, преминавайки през Вакарел, продължава без почивка за София, въпреки много лошото време и слабо екипираните войници. На 10 ноември достига София, където нощува, а на следния ден се отправя за село Сливница, където остава на бивак до 12 ноември. Ден по-късно същата тази дружина се придвижва зад основните български части към Цариброд. На 13 ноември, по заповед на кап. Радко Димитриев, дружината се отклонява наляво от позицията си и достига до позиции, отбранявани от майор Петко Стоянов. Той заповядва на дружинния командир кап. Димитър Обрешков войниците му да останат в дълбок резерв, което и правят. До 15 ноември дружината остава на тази позиция, когато около 10 часа сутринта получава заповед от кап. Попов да заменят войниците на кап. Бахчеванов от първа линия. Доброто познаване на войската в Източна Румелия, свързано с различното качество на дружините на Източнорумелийската милиция, кара майор Стоянов да отмени тази заповед и да изпрати войниците от 11-а Айтоска дружина в дълбок резерв – войниците просто се преместват на върха до село Ресница, където остават до края на войната. По-слабата подготвеност на две от дружините на Източнорумелийската милиция не е тайна за българското командване, а още по-малко – за офицерите от милицията в него. Това е причината точно тези единици – 11-а Айтоска и 12-а Бургаска дружини да не бъдат използвани в сражения: едната е държана в резерв, а другата пътува от Бургас за Варна, оттам за Русе и с параход до Видин, където пристига, когато войната почти е свършила, участва само в едно кратко сражение и също минава в резерв²⁶.

На 14 ноември в заповедите на Северния отряд се появява и 12-а Бургаска дружина от Източнорумелийската милиция. В 7 часа вечерта на 14 ноември Българската армия предприема общо настъпление в две колони. Настъп-

лението към село Жеглица е осъществено в две колони, като съставената от седем роти и един ескадрон лява колона минава през Гайтанци, а дясната колона в състав от 12-а Бургаска дружина и шест оръдия, настъпва по шосето Арчар – Видин. Поради силните укрепления на сърбите при село Жеглица настъплението продължава до 7 часа сутринта на 15 ноември²⁷. След тази акция 12-а Бургаска дружина е поставена в резерв на Северния отряд.

Бургаският отряд към 1 декември 1885 г. е в състав 17 щаб- и оберофицери и 2699 души долни чинове, разполага с 280 коня и ранени войници в болница 18 човека. В същото време Търновосейменският отряд разполага с 21 щаб- и оберофицери, 2809 долни чинове, 43 войници на лечение и 164 коня²⁸. Прави впечатление, че към този момент разликата в личния състав на двата отряда се е стопила и от около тридесет пъти повече към 9 септември 1885 г., сега Търновосейменският отряд има едва сто войници повече от Бургаския отряд.

На 16 януари 1886 г. началникът на 12-а Бургаска дружина изпраща рапорт до капитан Атанас Узунов. Рапортът, като цяло, е за незначителен проблем, но представлява изключително ценен извор за оформянето на дружината. Проблемът тук е, че ден по-рано началникът на Видинския отряд е заповядал Байковският партизански отряд, по това време част от 12-а Бургаска дружина, да бъде разпуснат, на бойците да бъдат раздадени свидетелства за участие във войната и за уволнението им. Но в своя отговор началникът на „бургазлии“ посочва, че Байковският отряд е прикрепен към неговата дружина без каквито и да е писмени свидетелства и той не може да им издаде такива, след което посочва, че в бившата вече Източнорумелийска милиция дружините се сформират от редовни войници и опълчение, като всички имат картони и регистрация, като резервисти са мъже, служещи или служили във въпросната въоръжена сила, от 28 до 32 години. Стиковането в изискванията между бойните единици на севернобългарската армия и тези на доскорошната източнорумелийска милиция не минава безпроблемно.

Още същия ден 12-а Бургаска дружина издава изключително ценна ведомост, отнасяща се за постъпилите в болница войници от дружината и точния престой в района на Видин по време на войната. За периода 15 декември 1885 г. – 17 януари 1886 г. дружината изпраща в болница точно 24 души. На 18 януари 1886 г. дружините от Северния отряд са разхвърляни из цяла Северозападна България, „бургазлии“ имат честта да са в гр. Видин²⁹, и то заедно с 3-и Бдински полк, с 1 четирифунтова батарея, с 2-ра сапърна рота и с крепостната артилерия. Другите части от северния фронт са в Лом, Белоградчик, Кула и Берковица³⁰. До началото на месец февруари 1-а Бургаска дружина изпълнява рутинните си задължения във Видин. От 2 февруари 1886 г. започва поетапното извозване с кораби, изпратени от Русе, приоритетно на въоръжените сили от Северна България, сражавали се на Северния фронт, като те се качват от Видин, но тези от Плевен и други райони на Централна България слизат на Свищов, а другите – в Русе. Що се отнася до бургазлии, те не са сред първите извозени към родните места.

През първите дни на месец март 1886 г. войници от 1-а Бургаска дружина получават свидетелства за геройство. Тук трябва да се отбележи, че общият брой е много по-малък от повечето дружини. Трябва обаче да се има предвид фактът, че източнорумелийската дружина пътува дълъг път от Бургас през Варна, Русе и с параход до Видин и поради късното пристигане основната роля, която изиграва, е тази на резерв на Видинския отряд¹. Със специални кораби, изпратени от Русе към Видин, българската дунавска флотилия транспортира обратно и Бургаската дружина към края на месец март 1886 г., а „бургазлии” са приветствани от своите съграждани като герои.

Организирането на отбраната на границата на Княжество България с Османската империя след Съединението е с първостепенно значение за крайния успех. Добрата основа, положена, офицерите в изграждащите се армии на Княжество България и Източна Румелия, дава своя резултат много бързо и при условия, в които сигурността на българския народ е оставена единствено в ръцете на собствената му армия, която има едва седем години съществуване, без участие в реални сражения.

Въпреки ограничените си възможности и слаба подготовка Бургаският отряд успява да изпълни всички заповеди и да защити поверената част от границата с Османската империя.

БЕЛЕЖКИ/NOTES

¹ Държавен военноисторически Архив – Велико Търново (ДВИА), ф. 22, оп. 3, а.е. 24, л. 14.

² Пак там, ф. 22, оп. 3, а.е. 24, л. 33.

³ Пак там.

⁴ Пак там, ф. 111-б, оп. 1, а.е. 1, л. 34.

⁵ Пак там, л. 40.

⁶ Пак там, ф. 739-б, а.е. 6, л. 68.

⁷ Пак там, а.е. 1, л. 46.

⁸ Пак там, л. 55.

⁹ Пак там, л. 57.

¹⁰ Пак там, а.е. 2, л. 22.

¹¹ Пак там, л. 24

¹² Пак там, а.е. 1, л. 60.

¹³ Около 70 патрона и 70 сухара на ден за войник – резервите са за два дни.

¹⁴ ДВИА, ф. 739-б, оп. 1, а.е. 1, л. 71.

¹⁵ Пак там, а.е. 7, л. 43.

¹⁶ Пак там, л. 62.

¹⁷ Пак там, а.е. 10, л. 378.

¹⁸ Пак там, а.е. 1, л. 85.

¹⁹ Пак там, а.е. 2, л. 16

²⁰ Пак там, а.е. 1, л. 91.

²¹ Пак там, л. 97.

²² Пак там, а.е. 2, л. 25.

²³ Пак там, а.е. 1, л. 44.

²⁴ Пак там, л. 101.

²⁵ Пак там, л. 103.

²⁶ Пак там, ф. 768-б, оп. 1, а.е. 7, л. 34.

²⁷ Пак там, ф. 22., оп.3, а.е. 27, л. 153.

²⁸ Пак там, а.е. 15, л. 243.

²⁹ Пак там, ф. 111-б, оп.1, а.е. 14, л. 98.

³⁰ Пак там, л. 147.

³¹ Пак там, л. 401.

СПИСЪК С ИЗПОЛЗВАНИ АРХИВНИ ФОНДОВЕ / REFERENCES

Държавен военноисторически архив – Велико Търново (ДВИА)

[Darjaven Voенnoistoricheski Arhiv – Veliko Tarnovo (DVIA)]

1. Фонд 22 [Fond 22]

2. Фонд 111 [Fond 111]

3. Фонд 739-b [Fond 739-b]

4. Фонд 768-б [Fond 768-b]